

Kompetansetilbud fiskeri- og havbruksnæring

Sammanfattning

Denna förstudie har kartlagt dagens situation för den småskaliga fiskenäringen inom projektområdet, Østfolds fylkekommune, Tanum och Strömstads Kommuner och ger även en historisk beskrivning av näringen i området från 1970 fram tills idag. Fisket står inför flera utmaningar och förändringar bland annat i form av politiska beslut. En refermerad fiskeripolitik för EU skall träda i kraft 2013 och ett nytt strukturprogram skall börja gälla från 2014. För Sverige finns även ett förslag till ny fiskevårdslag.

Syftet med förstudien har varit att utreda vilka utbildningsmöjligheter och andra värdeskapande aktiviteter som behövs för att stärka fiskenäringen inklusive fisk- och skaldjursodling inom projektområdet. Förstudien har kartlagt utbildningar och kompetensmiljöer inom projektområdet samt utrett eventuella gränshinder för samarbete på kompetansgivningssidan mellan Sverige och Norge. Studien redogör även för de stimuleringsåtgärder och bidrag som finns idag i syfte att stödja näringens utveckling.

Förstudien ser inga konkreta hinder för samverkan kring utbildningar som sträcker sig över gränsen mellan Sverige och Norge eller att elever från båda länderna deltar i varandras utbildningar. Utbildningar över gränsen kan bidra till att stärka grunden för samsyn kring en gemensam förvaltning av resursen inom Koster/Hvalers nationalparker.

Förstudien har bland annat kommit fram till att utbildningsstödet till näringen bör innefatta tre olika typer av utbildningar, en för respektive målgrupp;

- Utbildningsform 1, Yrkesförberedande gymnasieutbildning/vidaregåendeutdanning för nyrekrytering av ungdomar (2-4 år)
- Utbildningsform 2, Yrkesvux eller liknande för nyrekrytering av vuxna och unga vuxna (ca 1,5 år)
- Utbildningsform 3, Korta kurser, för vidareutbildning av redan etablerade yrkesutövare, till stöd för utveckling och diversifiering.

Samtliga tre utbildningsformer finns idag i varierande utsträckning och förstudien rekommenderar till nysatsningar på olika utbildningsformer finns att läsa i Kap. 2.6 *Sammendrag av resultater*. Förstudien menar att samtliga tre utbildningsformer bör ha ett brett kursinnehåll för att stödja diversifiering och utveckling av redan etablerade företag men även för att skapa flera vägar in i fiskeyrket. Med ett brett kursutbud åsyftas att utbildningen *kan* omfatta allt från förädlingstekniker, vattenbruk, fiskeritekniker, verktygsteknik, maskinteknik och entreprenörskap till skepparexamen, fiskens anatomi och marinekologi osv.

Med utgångspunkt från förstudien resultat bör ett kommande förprojektet fokusera på;

- a. Utarbeides opplegg for et helhetlig tilbud innen entreprenørskaps- og voksenopplæring innen fiskeri og havbruksnæring, lokalisert til den svenske delen av prosjektområdet, men med muligheter for å ta inn elever fra norsk side.
- b. Utarbeides opplegg for etablering av en fiskefaglinje på videregående nivå på norsk side, med mulighet for å ta inn elever fra svensk side.
- c. Peke ut aktuelle kompetansmiljø som kan støtte opp under kompetansetilbudene ovenfor, og hvilke tiltak som skal til for at disse miljøene kan fungere sammen med opplæringsinstitusjonene i Norge og Sverige.
- d. Lages en oversikt over nødvendige stimuleringsiltak for å få en tilstrekkelig rekruttering til fiskeri og havbruksnæringen, og påpeke hva som må styrkes for å få en bedre rekruttering
- e. Utarbeides forslag til en anseelses/status-kampanje for fiskeri og havbruksnæringen, slik at det skal bli mer attraktivt å arbeide innenfor denne.
- f. Undersøke etterfrågan av korta kurser bland etablerade yrkesfiskare inom projektområdet och utifrån denna behovsanalys utarbeta förslag på administrering av detta kunskapscentrum.

Innehållsförteckning

1. Beskrivelse av projektet	1
1.1. Projektets bakgrund.....	1
1.2. Detaljerade beskrivning av projektet	1
1.3. Relevanta projekt för detta projekt.....	2
1.4. Historisk utveckling.....	5
1.4.1 På Norsk sida	5
1.4.2 På Svensk sida	6
2. Resultater.	7
2.1. Kartlegging av produksjonspotensialet.....	7
2.1.1 På Norsk Sida.....	7
2.1.2 På Svensk sida	8
2.2 Regler og Kvoter.....	10
2.2.1 Regler på Svensk sida	10
2.2.2 Regler på Norsk sida.....	11
2.2.3 Kvoter På Svensk sida.....	13
2.2.4 Kvoter på Norsk sida	13
2.3 Kartlegging av dagens nærings utövare	14
2.3.1 Østfold.....	14
2.3.3 Tanum	15
2.3.4 Rekruttering og økande medelålder	16
2.4. Kartlegging av kompetansegivingsiden.....	16
2.4.1 Gymnasial nivå / Vidaregående utdanning	17
2.4.2 Folkhøgskola, Yrkeshøgskola eller motsvarande nivå	20
2.4.3 Universitets- og høgskoleutbildningar	21
2.4.4 Övriga utbildningsmuligheter.....	23
2.4.5 Diskussion kring lågt elevunderlag för fiskeutbildningar	23
2.4.6 Mulige grensehinder for samarbeid om kompetansegivning	24
2.5 Stimulerings- og støttetiltak til nyetablerende i næringen.....	24
2.6 Sammendrag av resultater	28
2.7 Oppnådde resultater.....	31
3 Innspill prosjektrapport kompetanseheving fiskeri- og havbruksnæring	32
4 Källor	33

1. Beskrivelse av projektet

1.1. Projektets bakgrund

Sedan 1970-talet har antalet yrkesfiskare i Bohuslän- och Østfoldområdet minskat stadigt och fiskeflottan har idag en hög medelålder. Mot denna bakgrund vill projektet utreda vilka utbildningsmöjligheter och andra värdeskapande aktiviteter som behövs för att stärka fiskenäringen inklusive fisk- och skaldjursodling inom projektområdet.

Denna förstudie skall därför kartlägga dagens situation för fiskenäringen samt utbildningsmöjligheter för denna och utreda eventuella gränshinder för samarbete på kompetansgivningssidan mellan Norge och Sverige.

Förstudien skall kartlägga vilka kompetensmiljöer som finns i projektområdet samt utvecklingsmöjligheter/utvecklingsbehov av dessa, men även vid behov ge förslag till etablering av nya kompetansmiljöer och utbildningar. Fokus skall i detta sammanhang vara kompetensmiljöer inom nationalparkerna Kosterhavet og Hvaler.

Resultatet av förstudien skall ge svar på förutsättningar för samarbete inom utbildningssektorn samt kompetensutveckling inom fiske- och vattenbruk. Projektet skall utgå från hållbarhet i alla led, samt ha entreprenörskap som grund.

Förstudien skall ge underlag till genomförande av ett huvudprojekt med mål att etablera en gemensam kompetensstruktur och planera för en kompetansmiljøetablering og -utvikling i Strömstad, Tanum og Østfold.

Initiativtagare till projektet är Strömstad Gymnasium og Østfold Fylkeskommune.

1.2. Detaljerade beskrivning av projektet

Detta förprojekt omfattar följande sex huvudområden;

1. Kartläggning av olikheter i utbildningsstrukturen inom fiskeri- og havsbruksnäringen mellan Norge og Sverige.
2. Koppling till andra relevanta projekt
3. Beskriva den historiska utvecklingen av näringen i området från 1970 fram tills idag
4. Kartlägga den existerande kompetensmiljön og värdera utvecklingen av dessa og ev. behov av nya kompetensmiljöer
5. Kartlägga og värdera olika stimuleringsåtgärder og bidrag som kan stödja rekryteringen till näringen samt etablering av nya företag inom hela värdekedjan.
6. Kartlägga hinder för att nå önskad utveckling og ge förslag på åtgärder för att minska/lösa dessa.

Resultatet från dessa sex fokusområden skall ligga till grund för en ansökan av ett huvudprojekt og ge en tydlig bild över vilka frågor som huvudprojektet skall arbeta med.

1.3. Relevanta projekt för detta projekt

Hav möter land

Projekt Hav möter Land samlar 26 organisationer i Sverige, Norge och Danmark och samarbetar om klimat, vatten och samhällsplanering för Kattegatt och Skagerrak. Resultaten är användbara för beslutsfattare, planläggare, forskare eller förvaltare av naturresurser inom området. Här skapas gemensam kunskap för gemensam beredskap. Projektets övergripande mål är att bidra till ett långsiktigt hållbart nyttjande av de värden som utgörs av Kattegatts och Skagerraks havs- och kustområden. Syftet är att etablera gemensamma förvaltningsstrategier för Kattegatt-Skagerrak regionen inom en rad specifika områden.

Klimatet är avgörande för de förändringar som kommer att ske i Sverige, Norge och Danmark runt Kattegatt och Skagerrak. Därför är det avgörande att ha kunskap om hur klimatet förändrar möjligheterna för att bo och livnära sig i dessa områden. Projektet Hav möter Land tar fram den kunskapen och knyter samman länderna. De vill stärka kopplingen mellan förvaltning och forskning och skapa möjligheter för integrerade och koordinerade insatser oavsett administrativa eller geografiska gränser.

Havsplanering i Sverige

I samband med Hav möter Land projektet kan även den nya havsplaneringen nämnas, då den kan få betydelse för möjligheterna till nyttjande av olika områden för fiske och vattenbruk. Hav- och vattenmyndigheten ansvarar för genomförandet av havsplaneringen som förväntas ta runt fyra år att genomföra (2012-2015).

Kosterhavet och Yttre Hvaler - Vårt gemensamma arv

I projektet "Kosterhavet och yttre Hvaler - Vårt gemensamma arv" binds nationalparkerna samman över gränsen. Projektet startade 2008 och avslutades i juni 2012.

Målet med projektet är att skapa intresse för det gemensamma naturarvet samt förståelse för det unika i nationalparksområdena. Detta interregprojekts mål är ett norsk-svenskt samarbete inom följande fyra områden:

- Gemensam invigning av parkerna
- Gemensam information och kunskapsförmedling
- Gemensamma strategier för förvaltning av områdena
- Utveckling av hållbar turism

Inom projektet har bland annat gränsöverskridande kurser genomförts där norska fiskare samt en representant från fylkesmannen deltagit. Syftet var att lära mer om det svenska kursupplägget i marin ekologi för yrkesfiskare samt få kunskap om kursen i yrkesfisketeknik för forskare och tjänstemän m.fl.

Resultaten från projektet *Kosterhavet och Yttre Hvaler - Vårt gemensamma arv* kan på flera olika stödja ett kommande utbildningsprojekt där bland annat nätverk, kunskap och gemensamma erfarenheter kan bidra till utformningen av kommande utbildningar och utbildningsaktiviteter.

Samarbete inom turism.

Inom turismutveckling finns flera olika projektsatsningar. På svensk sida har till exempel ett fruktsamt samarbete med Västsvenska Turistrådet lett till att det idag finns över fyrtio bokningsbara aktiviteter i Kosterhavet, samtliga med en hållbar profil. Fler turistaktiviteter är under utveckling. Denna plattform kan med fördel växa så att den gäller båda nationalparkerna för att skapa gemensamma turistaktiviteter.

Västsvenska Turistrådet driver för närvarande även ett projekt i syfte att utveckla destination Bohuslän. I ett annat projekt samarbetar Fiskeområde Bohuslän och Västsvenska Turistrådet med utbildningar och kvalitetssäkring av fisketurismföretagen.

På norsk sida har nationalparken ett samarbete med Opplev Fredrikstad kring aktiviteter och information avseende nationalparken.

SUSCOD

Syftet med projekt SUSCOD är att erbjuda samarbete med hjälp av praktiska instrument som bidrar till att förbättra den övergripande livskvaliteten i kustområdena. Drivkrafter är; stark ekonomi, hög miljö kvalitet och livskraftiga samhällen som är levande och attraktiva att bo och arbeta i. Ambitionen är att etablera en plattform för fortsatt arbete inom integrerad förvaltning som kan komma att stödja och inspirera till en fortsatt hållbar kustutveckling under årtionden framöver.

Projektets syfte på svensk sida är att fortsätta arbetet med kustzonsutvecklingen i de fem kommunerna Lysekil, Munkedal, Sotenäs, Strömstad och Tanum som påbörjades inom projekt Kustzonsplanering och Landsbygdsutveckling. Projektet är ett samarbetsprojekt mellan Sverige, Skottland, England, Belgien, Holland och Danmark.

Samförvaltningen Norra Bohuslän

Samförvaltning norra Bohuslän är ett unikt samarbete som vill säkerställa och trygga ett långsiktigt, hållbart yrkesfiske i Kosterhavet. Fisket inom samförvaltningsområdet bedrivs bland annat utifrån de regler som Koster Väderö-överenskommelsen föreskriver. Dessa regler syftar till;

- Mindre bifångster, genom att använda skonsammare trålar innanför trålgränsen
- Gränsen för tillåtet djup att tråla på har ökats från 50 meter till 60 meter
- Känsliga områden skyddas bland annat genom att tio områden med sällsynta och utrotningshotade djurarter är skyddade
- En fortsatt utveckling och förvaltning ingår i överenskommelsen bland annat genom ett fortsatt arbete med att utveckla fiskeredskapen.

Samförvaltning norra Bohuslän samordnar kurser i *Marinekologi för yrkesfiskare* och i *Yrkesfisketeknik* för myndighetspersoner. Kursupplägg för Marinekologisk kurs är två tillfällen om två dagar, omfattande grundläggande kunskaper i marinekologi samt grundläggande kunskaper om fiskeribiologi.

Kursupplägg för fiskeriteknik är två dagar och omfattar två praktiska pass; räktrålning och kräftfiske med bur samt två teoretiska pass om fiskets historik, utveckling, förutsättningar och framtid i samförvaltningsområdet.

Samförvaltning för vattenbrukets utveckling

Detta nystartade projekt på svensk sida vill använda *samförvaltning* som modell för att utveckla vattenbruksnäringen inom område Lysekil och Sotenäs. Projektet kommer att arbeta med olika fokusområden, exempelvis: att utveckla odlingstekniker, öka effektiviteten i odlingarna, mat-turism, kvalitet, produktutveckling osv. Arbetsmetoden/verktygen är mentorskap, seminarium, studieresor, erfarenhetsutbyten, nätverk, samverkan mellan olika näringar. Syftet med projektet är att utveckla näringen och att attrahera fler personer att starta fiskodlingar på västkusten.

Nystartad Kustfiskarutbildning på Ostkusten

Fisket på Ostkusten har under de senaste decennierna ställts inför liknande utmaning som fisket på Västkusten, med minskande flotta, låg nyrekrytering och en åldrande yrkeskår. Som ett stöd och ett försök till att vända denna trend startar Vaddö folkhögskola i september 2012 en ettårig folkhögskoleutbildning med titeln *Kustfiskarutbildning*. Utbildningen som ges på heltid och på distans är både yrkes- och studieförberedande. Utbildningen har 20 platser och har för närvarande 7 sökande. Praktik om tio veckor ingår i utbildningen. Även Skepparexamen och Maskinbefälsutbildning ingår i utbildningen samt uppbyggnad av affärsmodeller för att ge eleverna goda förutsättningar för att starta egen näringsverksamhet. Utbildningens målgrupp är alla som vill jobba med yrkesfiske på ostkusten. Utbildningen är framtagen och förankrad med näringen och flera institutioner och anpassad till att ge en allsidig yrkesutbildning för den som avser att starta eller utveckla ett företag inom fiskerinäringen som baseras på hållbart, kustnära fiske i Östersjön.

Utbildningen är en del av ett EU-projekt som avslutas efter utbildningen i juni 2013. Denna utbildning ligger till grund för en ny utbildning som ansöks hos Yh-myndigheten i september 2012. Det är på förslag att den nya utbildningen med planerad start hösten 2013 skall ges i två varianter: en för ost- och en för västkusten, med lokala förankringar och praktik. Denna utbildning är tänkt att ges på heltid och på distans. Utbildningens undervisningsspråk är planerat att ges på engelska, vilket är positivt för gränsöverskridande samarbeten även med Finland och Balkanländerna. Undervisningsspråk är ännu ej fastslaget och det finns farhågor om att många elever inte har eller inte känner sig ha tillräckliga kunskaper i engelska.

Vaddö folkhögskola startar till hösten 2012 även en Yh-utbildning inom området; *Odlarkörkort fisk- och skaldjursodling*. Denna utbildning som också ges på distans har tjugo platser och är fullteknad. Även denna utbildning förenar teori med praktik. Genom utbildningen får eleverna en helhetsbild av yrket och de specialkompetenser som erfordras inom land- och havsbaserad fisk- och skaldjursodling. Också denna utbildning genomförs med hjälp av yrkesverksamma fiskare/odlare, SLU och Ostkustfiskarna, med flera.

Aquadom

Aquadom är ett projekt som syftar till att utprova och utvärdera en miljövänlig, havsbaserad kassodlingsmetod som kan anpassas för odling av olika fiskarter.

Sett sjøbein

I de fleste fylker i Vest-Norge og i Nord-Norge er det opprettet "Opplysningskontorer for fiske og sjømat" (de kan opptre med forskjellige navn) og som er opptatt av rekruttering til fiskerinæringen. Dette er organisasjoner som driver med rådgivning og kursing av rådgivere for skoleverket.

Prosjektet "Sett sjøbein" er utgått fra Fiskeri og havbruksnæringens Forskningsfond (FHF) og forvalter offentlige og private midler for støtte til rekrutteringstiltak til fiskerinæringa (fiske, havbruk og foredling) i videste forstand. "Sett sjøbein" samarbeider nært med opplysningskontorene nevnt ovenfor. Det finnes rapporter – strategiplaner og handlingsplaner – i prosjektet, som en kan bruke ved det videre arbeidet i vårt arbeid med å fremme rekrutteringen til fiskerinæringen i vårt område.

Ytterligere samarbeidsprosjekt

Andra projekt som kan stödja ett kommande genomförandeprojekt i syfte att stärka fiskenäringen på Västkusten är:

- Klusterstudien
- Möjlighetsstudien,
- Kustnära fiske i Bohuslän - en kartläggning"
- Fiskets betydelse för kustkommunerna i Bohuslän

Samtliga dessa projekt kommer att utreda fisket och/eller vattenbrukets utvecklingsmuligheter och betydelse för en levande kust- och landsbygd.

1.4. Historisk utveckling

1.4.1 På Norsk sida

Generelt

Kartleggingene i 1960 og 1971 viser at fisket tidligere var preget av langt større mangfold hva gjelder hvilke fiskeslag det ble fisket etter og variasjon i redskapstyper. En spesialisering innen fisket har vært et gjennomgående trekk de siste 50 år.

Fiskere

Det har vært en kontinuerlig nedgang i antallet fiskere i Østfold de siste 50 år. I 1960 ble det foretatt en omfattende fiskeritelling i hele landet og resultatene er presentert i egne hefter "Norges offentlige statistikk". Tilsvarende fiskeritelling ble utført i 1971.

I 1960 var det i Østfold i alt 666 registrerte fiskere, herav 513 med fiske som hoved-/eneste yrke og 153 med fiske som biyrke. Tallene for Hvaler var samlet 293, fordelt på henholdsvis 241 som hoved-/eneyrke og 52 som biyrke. For gamle Onsøy kommune (nå en del av Fredrikstad) var tallene henholdsvis 220 (totalt), 161 og 59. Disse to kommuner var også den gang helt dominerende som fiskerikommuner i Østfold.

I 1971 var antallet fiskere redusert til totalt 429 registrerte fiskere, av disse hadde 310 fiske som hoved-/eneste yrke og 119 hadde fiske som biyrke. Tallene for Hvaler var samlet 175, fordelt på henholdsvis 140 som hoved-/eneyrke og 35 som biyrke. For gamle Onsøy kommune (nå en del av Fredrikstad) var tallene henholdsvis 168 (totalt), 116 og 52.

(Tallene for 2011 viser til sammenligning totalt 141, fordelt med 106 som hovedyrke og 35 som biyrke).

Fartøyer

I 1960 var det totalt registrert 667 fiskefartøyer i Østfold, herav 225 dekte (med motor), 378 åpne (med motor), 1 åpen uten motor og 63 hjelpefartøyer (i hovedsak hjelpefartøyer i fiske med not). Disse fordelte seg slik i størrelse (hjelpefartøyer ikke medregnet her): under 40 fot 551, 40 – 50 fot 48 og over 50 fot 5 fiskefartøyer.

I 1971 var antallet fiskefartøyer i Østfold totalt 341, herav var 114 dekte trebåter og 227 åpne trebåter. Disse fordelte seg slik i størrelse: under 40 fot 278, 40 – 50 fot 57 og over 50 fot 6 fiskefartøyer.

1.4.2 På Svensk sida

Sedan 1970-talet har antalet yrkesfiskere i Bohuslän minskat stadigt. På 1960-talet fanns det närmare 400 fiskare bara i Strömstad kommun. Det fanns då mellan 50 - 60 räktrålare, vilket kan jämföras med dagens tio räktrålare. Inom Tanum och Strömstad gemensamt finns det idag ca 140 fiskebåtar och de flesta av dessa fiskar med passiva redskap. Sedan 1970 har trenden för antalet yrkesfiskare i området varit negativ och flera orsaker har bidragit till detta under årens lopp:

- varierande lönsamhet
- hög osäkerhet (avsaknad av långsiktighet i beslut som påverkar fiskets förutsättningar)
- alternativa arbetstillfällen
- urbanisering
- andra förändringar i samhället

En utökad och försvårad byråkrati och hårdare reglering av fisket har också pekats ut som faktorer vilka påverkat rekryteringen till näringen negativt. 1970 var det relativt lätt att bli yrkesfiskare i Sverige och många började sin karriär genom att ta anställning på en båt för att hjälpa till med lite av varje. Det kan idag liknas med lärlingsplatser. Då fanns inte samma hårda regelverk som idag, utan i stort sett alla som kunde köpa en båt kunde börja fiska. 1969/70 halverades flottan i samband med att bestånden av räka kraftigt minskade.

Lönsamheten ansågs under 70- och 80-talen vara relativt låg och många tjänade bättre inom industrin varför många började arbeta där i stället. På 80-talet drabbades västkusten av två svåra algblomningar med allvarlig fiskdöd som följd. Även detta drabbade fisket hårt och många fiskare tvingades sluta.

Under 1990-talet var lönsamhet relativt god för det småskaliga yrkesfisket men 2006 trädde nya regler i kraft gällande klassificering av fiskefartyg vilket medförde stora kostnader för fiskeföretagen. Nya regler för kvoter/fiskedagar, licenser och behörigheter har bidragit till att det idag är svårt att starta ett yrkesfiske.

Utvecklingen av fiskebåtar och redskap har förändrat fisket sedan 70-talet och fisket har blivit effektivare. Selektiva fiskeredskap har utvecklats och blivit bättre på att endast fiska på målarten men det finns fortfarande fisken där detta kan bli bättre. Utkastförbud och *high grading* är exempel på negativa effekter som kan bli resultatet av ett hårt reglerat fiske, i syfte att öka lönsamhet i fiskeföretagen.

2. Resultater.

2.1. Kartlegging av produksjonspotensialet

2.1.1 På Norsk Sida

På den norske siden har det geografisk vært naturlig å ta utgangspunkt i regionen Østfold. I tillegg til at det her er her fiskeriene på Østlandet er konsentrert – samtidig er Østfold fylke den administrative enheten som blandt annet har ansvar for den videregående utdanningen i Norge. I Østfold er det særlig kommunene Hvaler og Fredrikstad som har hovedtyngden av fisket i Østfold. Hvaler har vært i front over lengre tid – Fredrikstad har kommet seinere i og med kommunesammenslåingene tidlig på 1990-tallet. Tidligere var Onsøy kommune den største fiskerikommunen sammen med Hvaler (Onsøy er nå innlemmet i Fredrikstad)

Relativt sett er omfanget av fiskerinæringen i Østfold og på det norske Østland (fylkene fra Østfold til Telemark) svært beskjedent og faller lett utenfor i de store fiskeridebattene i Norge. Det viktigste fiskeriet i Østfold er i dag fisket etter reker og kreps med trål. Kreps fiskes også med teiner. Bifangst av fisk i trålfisket etter reker og kreps gir et viktig tilskudd til fartøyets samlede økonomi. Det fiskes også sild og brisling med not – etter vår målestokk et viktig fiskeri som sysselsetter flere fiskere. Dette er fartøyer som driver fiske (har rettigheter og kvoter) langs hele norskekysten.

Videre er det i sesongen fiske etter makrell, samt annen type fisk hele året. Fisket etter leppefisk har blitt et viktig fiske for flere mindre fartøyer. Tidligere var fisket etter ål et viktig driftsgrunnlag for flere fartøyer – dette fisket er nå av hensyn til bestanden stengt. De som i dag driver fiske etter leppefisk er i stor grad tidligere ålefiskere. I tillegg fiskes det også hummer i sesongen. Det er også fartøy med rettigheter innen hvalfangst i vårt distrikt. Listen over fiskeslag er ikke uttømmende.

Med unntak av trålfisket etter reker/kreps og fisket etter sild/brisling – der de største fartøyene deltar – er det øvrige fisket preget av drift med små fartøyer og at fisket varierer over året og tilpasses sesongene.

Beskrivelse av fiskeflåten i Østfold

Båtsstørrelse	2000	2011	förändring	%
Under 11 meter	157	78	79	-50%
11 – 15 meter	23	15	8	-35%
Over 15 meter	9	3	6	-67%
Herav Hvaler	82	50	32	-39%
Herav Fredrikstad	65	29	36	-55%
Sum Østfold	188	96	92	-49%

Vi har valgt å dele opp gruppen er oppdelt i under 15 meter da det i Østfold er i denne gruppen – fartøy over 11 meter der en finner den typiske reke- og krepsetråleren. Et spesielt forhold som har fremmet fartøystørrelsen like under 15 meter er sertifikatgrensen i Norge – for fartøyer inntil 15 meter trenger man ikke navigasjonssertifikat.

I 2011 hadde 13 av de 18 fartøyene over 11 meter deltakeradgang i reke- og krepsefisket med trål – de resterende 5 hadde deltakeradgang i notfiske etter sild og brisling (kyst –sør Norge). Vi har ikke antallet reketrålere under 11 meter – men det er en del i størrelsen 9 – 11 meter. Det er for fartøyene under 11 meter ikke krav om særskilt deltakeradgang for å tråle etter reker – kun generell deltakeradgang som følger av at fartøyet er registrert i ”Merkeregistret for fiskefartøy”.

Fiskeforedling

I Østfold er det to fiskemottak som tar det meste av lokalt landet fisk, i Utgårdskilen på Hvaler (med filial på Skjærhalden også Hvaler) og i Engelsviken i Fredrikstad kommune (tidligere Onsøy kommune – se ovenfor). Her foregår en viss foredling/produksjon, men en stor del av fisk/reker som tas i mot pakkes og går direkte ut på markedet (til grossister og detaljforetninger) i ubearbeidet/fersk tilstand. I tillegg foregår det noe bearbeiding etc. i de større fiskeforretningene.

Videre er det i Østfold en stor bearbeidings industri for næringsmidler generelt, herunder også innen fisk og reker. Dette er relativt stor industri som får det aller meste av sitt råstoff fra andre kanter av landet (de ”store” fiskeriene) og endog fra utlandet. Det produserer og pakkes forbrukerpakninger for de store supermarkedskjedene.

Fiskerirelatert virksomhet

Av fiskerirelatert virksomhet på norsk side kan videre nevnes et utvalg av fiskebutikker og fiskeresturanter som driver en viss form for bearbeiding og er/kan bli viktige utstillingsvinduer for lokale råvarer fra havet. Her er flere muligheter for interessante arbeidsoppgaver for dyktige og velutdannede personer som kan videreutvikle denne delen av næringa.

Det drives også dyrking av blåskjell i Østfold (Hvaler). Dyrking, høsting og foredling drives i nært samarbeid med svenske dyrkere. Det er behov for utvikling av skjellnæringa i Østfold og det er behov for økt kompetanse.

2.1.2 På Svensk sida

Fiskerinäringen och fiskerelaterade verksamheter

Yrkesfisket

Inom projektområdet bedrivs idag i huvudsak ett selektivt fiske efter räka och havskräfta. Det finns även ett mindre omfattande fiske efter makrill, krabba och hummer. För närvarande bedriver tre fiskare även ett provfiske efter läppfisk. Utanför trålfiskegränsen får fiske efter räka och kräfta bedrivs utan rist vilket även görs. Där förekommer bifångster i betydande omfattning vilket genererar viktiga inkomster för dessa båtar.

Fiskerelaterade verksamheter / förädling

På Västkusten är en stor andelen av den svenska fiskberedningsindustrin lokaliserad, till exempel; Abba Seafood AB, Fram Foods, Klädesholmen, Domstein och Leroy. I Strömstad och Tanums kommuner förekommer fiskberedning och förädling i mindre omfattning och här finns även några musselodlingsföretag. Exempel på företag är;

- Ostrea – ett ostronkläckeri
- Klemmings – ett turist- och ostronfiskeföretag

- Brygguddens – bedriver packning och försäljning av ostron och musslor.
- Rökeriet i Strömstad – restaurang och beredning
- Kosters Rökeri – restaurang och beredning
- Njord Norra Bohuslän – lokalt kvalitetsmärke
- Kvalitetskräftan – levandeförvaring och försäljning av havskräfta
- Skalhuset AB – restaurang och beredning

Det finns även flera restauranger och turistföretag med inriktning på musslor och skaldjur som exempelvis Everts sjöbod.

Övriga: Tångbrödsspecialisten producerar ett tångknäckebröd som innehåller mjöl från tång.

Landningar och infrastruktur

Majoriteten av alla landningar i kustfisket på Västkusten sker i hemmakommunen. På västkusten finns tre stycken fiskauktioner inom och norr om Göteborg, dit flertalet av landningarna transporteras. Det finns ett fungerande system med lastbilstransporter som hämtar fångsterna från kylcontainrar och transporterar dem till fiskauktioner. Beträffande det småskaliga pelagiska fisket sker landningarna oftast direkt till beredningsindustrin.

Beskrivning av flottan inom projektområdet

Antalet fiskebåtar har stadigt minskat de senaste decennierna.

Redskap	1998	2008	Förändring	%
Passiva	169	115	-54	-32%
Trål	50	42	-8	-16%
	219	157	-62	

Minskning i antalet båtar Strömstad & Tanum under perioden 1998-2008

Storlek på båt	2000	2010	Antal	%
>15 meter	21	13	-8	-38
<15 meter	185	143	-42	-23
Totalt	206	156	-50	-24

Strömstad & Tanum gemensamt

I projektområdet bedrivs trålfisket huvudsakligen i närområdet. På svensk sida var trålfloTTan under perioden 2000-2010 relativt stabil och den största minskningen av båtar skedde inom segmentet av båtar som fiskar med passiva redskap, dvs. främst fiske med burar efter skaldjur. Orsaken till detta tros vara kopplat till avgången av äldre fiskare och att de bedrev passivt fiske i högre grad.

Sett till hela Västkusten har flottan mellan åren 2000-2008 minskat med nära 20 procent. En större minskning kan utläsas mellan 2002 och 2003 då antalet fartyg minskade med 11 procent på ett år. Därefter har antalet fartyg under 12 meter varit relativt stabil.

Fördelningen mellan fartyg mindre än 12 meter och fartyg större eller lika med 12 meter har under perioden varit relativt stabil (fartyg under 12 meter utgör ca 70 procent av flottan). Det innebär att antalet fartyg under 12 meter som försvann ur flottan var mer än dubbelt så många som antalet större fartyg som försvann under samma period. Den största minskningen, om man ser till antal fartyg, har alltså skett inom det småskaliga kustsegmentet.

Den skrotningskampanj som genomförts och de inlåsnings i fisket (kW-dagar) som skett sammantaget med att flottan består av äldre båtar (snittålder ca 30 år) innebär att fiskeflottan sannolikt kommer minska ytterligare under kommande år.

Antalet yrkesfiskare i Sverige har under perioden 2000–2008 minskat från 1 107 till 886 personer, vilket motsvarar en minskning med 20 procent. Samtidigt har medelåldern på fiskarena ökat från 48 till 50 år. Reglerna om att inkomsterna från fisket måste vara av väsentlig betydelse för att erhålla yrkesfiskelicens har troligtvis bidragit till att färre fiskare har yrkesfiskelicens idag.

2.2 Regler och Kvoter

2.2.1 Regler på Svensk sida

Fisket regleras av en mängd lagar och förordningar som tillsammans bildar ett komplext juridiskt landskap. Dessa regler upprätthålls och kontrolleras av flera olika myndigheter. En fiskares yrkesverksamhet utgörs därför av en stor del administration. Nedan ges en struktur över rådande lagstiftning:

1. Internationell lagstiftning

- a. EUs lagstiftning är överordnande
- b. Gäller hela EU och reglerar kvoter, redskap
- c. Reglerar även fiskeflottans storlek och effort

2. Nationella fiskerilagstiftningen

- a. Gäller för Sverige och svenska fiskare
- b. Kan endast användas för att skärpa EU lagstiftningen eller på nationellt vatten
- c. Kan reglera nationella arter och redskap mm

3. Yrkesfiskets egna regler

- a. Är frivilliga överenskommelser
- b. Ingen rätt att bestraffa överträdelser
- c. Kan reglera ransoner, redskap mm

4. Transportverket

- a. Internationell lagstiftning
- b. Nationella förordningar gällande fartyg som inte har internationell lagstiftning t.ex. fartyg under 100 brutto ton

5. Arbetsmiljölagsstiftningen

- a. gäller även egenföretagare, reglerar t.ex. buller och arbetsmiljö

2.2.2 Regler på Norsk sida

Det er gjennom mange år utviklet seg et omfattende regelverk for å kunne delta og få tildelt kvoter i norsk fiske. Formålet med reguleringene er oppsummert i "Deltakerloven" (se nedenfor) § 1:

- a) å tilpasse fiskeflåtens fangstkapasitet til ressursgrunnlaget for å sikre en rasjonell og bærekraftig utnyttelse av de marine ressurser,
- b) å øke lønnsomheten og verdiskapningen i næringen og gjennom dette trygge bosetting og arbeidsplasser i kystdistriktene, og
- c) å legge til grunn for høsting av de marine ressurser fortsatt skal komme kystbefolkningen til gode.

Altså, kombinasjon av bærekraftig ressursforvaltning og økt lønnsomhet og verdiskapning. Regelverket er meget komplisert for personer utenfor næringa og det er ikke enkelt å se alle sammenhenger.

På personlig plan er det krav om at fiskeren er tatt opp på Fiskermanntallet, dette er et register over norske fiskere. Det består av to lister som indikerer nivået på aktiviteten, liste B er for personer som har fiske som hovedyrke, liste A er for fiskere som har fiske som bi-næring. Det er krav til inntekt fra fiske for å bli tatt opp i fiskermanntallet. For å bli registrert på liste B er det begrensninger hvor mye den enkelte kan tjene i andre næringer/jobber. Fiskere som er kun mannskap trenger ikke være på manntallet, men har da ikke rettigheter som for eksempel sykepenger.

Alle fiskefartøyer skal være registrert i Merkeregistret og skal være merket i tråd med regelverket her. Det er et krav at man er ført opp i Fiskermanntallet (se ovenfor) liste A eller B dersom en ønsker å registrere en båt i Merkeregistret. Det er krav om en viss inntekt på det aktuelle fartøyet og det er krav om at fartøyet skal være egnet til fiske. Videre er deltakeradgangen regulert i en egen lov Deltakerloven (fullt navn: Lov om retten til å delta i fiske og fangst). Loven er generell og innen spesielle former for fiske og fangst er det krav om spesiell tillatelse, "konsesjon" (trål, ringnot etc.). Det er årlige forskrifter om de som har spesielle rettigheter basert på historisk fiske, for eksempel må en ha spesiell deltakeradgang innen rektrålfisket for fartøyer over 11 m.

I Norge har det de siste år vært delt ut "rekrutteringskvoter" eller som det heter i siste forskrift; "Forskrift om nytildeling av deltakeradganger i rekrutteringsøyemed for 2013" Det kan deles ut inntil 10 deltakeradganger for aktive fiskere (liste B, se ovenfor) under 30 år for fartøyer under 15 meter. Det kan her i teorien tildeles en deltakeradgang for eksempel innen reketrål eller kystnot til fiskere fra Østfold. Det er stor søknadsmasse til disse deltakeradgangen – hittil har ingen fisker fra Østfold blitt tildelt slik deltakeradgang og det er heller ingen som har søkt. Fiskeriregionkontoret i Finnmark forvalter denne ordningen og behandler på vegne av Fiskeridirektoratet søknader fra hele landet.

Begrensningen i muligheten for å nyetablere i næringen er fortiden stor. Man må kjøpe båt med ønsket deltakeradgang. I Norge vil man normalt ved kjøp av fartøy med rettigheter få overført disse rettighetene – dersom en oppfyller kravene når det gjelder fiskermanntall og kravene i deltakerloven. Ved utskifting av fartøy vil rettigheten kunne bli overført til ny båt – under forutsetning av at det gamle fartøyet trekkes ut av fisket. Rettighetene blir tilsvarende de man hadde fra før, det vil si at dersom en bygger en lengre båt og kvoten er knyttet til lengden – vil en fortsatt kun ha den kvoten man hadde utfra den gamle båtens lengde.

Havbruk

Innen havbruk/akvakultur er det krav om konsesjon for all virksomhet. For noen arter er det begrensninger i antallet konsesjoner (laks og ørrett). For andre arter, også skjell, må man ha særskilt tillatelse/konsesjon. Ved konsesjonstildeling vurderes arealbruk i kystsonen, fare for forurensning, veterinære forhold, forhold til farleder etc. Det begrensninger i havbruk øst for Lindesnes for laks og ørret, man kan si generelt ved foring av fisk – Nordsjøavtalen.

Skjell, havbeiting (hummer), eventuelt korttidslagring av fisk (markedstilpassning) og landbassert oppdrett/havbruk åpner for muligheter. Lagring av skjell, ”kondisjonering”.

Oversikt over regler

1. Internasjonale regler

Selv om Norge ikke er med i EU så er, gjennom EØS-avtalen, mange regler felles. Kvoter og fordeling av kvoter på felles bestander blir fastsatt etter forhandlinger med grunnlag i anbefalinger fra internasjonale havforskerorganisasjoner. Noen bestemmelser er svært ulike, spesielt reglene om utkast påbud (gjenutsetting) i EU og utkastforbud i Norge – av undermålsfisk/innslag av fisk som en ikke har kvote på (bifangst). EU-regelverket har naturlig størst påvirkning på det svenske fiskeriet enn på det norske fiskeriet.

2. Nasjonal fiskerilovgivning.

Det norske regelverket er svært omfattende og griper direkte inn i de problemstillinger som vårt forprosjekt skal se på. Se eget kapittel om dette regelverket. Det er regler for hvem som kan være yrkesfisker, hvem som kan få registrert fiskefartøy og hvem som kan fiske og hvor mye på enkelte fiskeslag og med hvilket redskap. I tillegg er egne norske regler for minstemål, fisketider, helligdagsfredning etc. etc. I tillegg kommer regler for omsetning.

Gjelder for Norge og for norske fiskere – også delvis for norske fiskere i andre lands fiskerisoner og i internasjonalt farvann.

3. Fiskernes egne regler.

Dette er svært lite brukt i Norge. Det var mer vanlig tidligere. Det er i vårt område mer vanlig med markedsstyrte reguleringer (fiskestopp for å sikre god omsetning – både når det gjelder omsetning, logistikk og pris). Dette styres vanligvis av salgslagene som er fiskereide med egen lovhjemmel.

4. Sjøfartsdirektoratet

Regler for sikkerhet om bord, sertifikater etc. også som en del av internasjonale lover og regler.

5. Arbeidsmiljø

Deler av arbeidsmiljølovgivningen gjelder også for fiskefartøyer og i enda større grad i akvakulturnæringen. I begge tilfeller begrensninger i arbeidstid for ungdom – under 18 år.

6. Mattilsynet setter gjennom sin lovgivning bestemmelser og krav ved behandling av fisk – både hygiene og spesiell behandling av fisk, bløgging etc.

2.2.3 Kvoter På Svensk sida

Den totale tillåtna fangstmengden (TAC) beslutet årsvis på EU-rådet for jordbruk og fiske, for Östersjön i oktober og for Västerhavet i december. Havs- og vattenmyndigheten ansvarar for kontroll av oppgifter om svenska fiskets fangster, kvotoppfølgingen samt vård av nasjonelt forvaltede bestånd. Når kvoten for fisket på ett visst bestånd er oppfiskad beslutar myndigheten om fiskestopp.

Kvotoppfølging sker genom en daglig oppfølging av yrkesfiskets inrapporterte infiskning vilket avræknes mot fiskekvoter og andra fiskemöjligheter som Sverige tilldelats. Nyttjandet av tilldelade fiskekvoter regleras genom föreskrifter samt genom beslut om fiskets påbörjande og avslutande. Detta kan antingen ske genom fisketillstånd for fiskeflottan över lag eller genom särskilda fisketillstånd for enskilda fartyg. Den tillgängliga fangstmengden, Sveriges tilldelade fiskekvot, kan även regleras under fiskeåret genom kvotbyten mellan medlemsländer så att den totale tillåtna fangstmengden inom EU inte överskrids.

PRELIMINÄRT

2011-12-17

TAC og Svenska kvoter i Norske havet, Skagerrak, Kattegatt , 2011 og 2012 (ton)

Område	Art	TAC		Svensk Kvot		Förändring
		2011	2012	2011	2012	TAC
Skagerrak/Kattegatt	Skarpsill s	52000	52000	13184	13184	0%
Skagerrak	Torsk g	3835	3783	537	530	-1%
Skagerrak/Kattegatt	Kolja m	2095	2409	200	229	15%
Skagerrak/Kattegatt	Vitling m	1050	1050	99	99	0%
Skagerrak/Kattegatt	Kummel m	1661	1511	130	119	-9%
Skagerrak	Rödspotta p	7950	7950	332	332	0%
Skagerrak/Kattegatt	Räka p	8330	7080	1557	1323	-15%
Skagerrak/Kattegatt	Havskräfta n	5170	6000	1359	1578	16%

2.2.4 Kvoter på Norsk sida

I tabellen ovenfor med angivelse av TAC i Norske havet, Skagerrak og Kattegatt gjelder også for Norge – TAC fordeles på EU og Norge – EU-andelen fordeles igjen internt til for eksempel Sverige.

Den norske delen av TAC fordeles på flere grupper; båtstørrelser, redskapstype, kyst/hav, nord/sør osv., men den lokale fiskeflåtens andel er vanskelig å fordele. Vi vil derfor kommentere noen enkelt bestander der det gis maksimum kvoter i et enkelt fiskeri til det enkelte fartøy for å kunne et bilde av driftsgrunnlaget for fiskerne på den norske siden.

For eksempel: I rekefisket i Nordsjøen/Skagerrak er det satt av en kvote på norsk side på 3300 tonn reker. Dette kvantumet er fordelt på 3 perioder over året. Hvert fartøy kan i de tre periodene fiske henholdsvis 40, 30 og 30 tonn reker. Fisket stoppes når den enkelte periodes totalkvantum er fisket opp. Det er ikke uvanlig at det for den siste perioden blir lempet på reguleringene og at fisket blir friere fordi årets totalkvote ikke blir nådd.

I makrellfisket er den norske skagerakkvoten en del av et større hele. Det er her reguleringer med et visst kvantum pr båt. For de fartøyer som har spesielle deltakerrettigheter i fisket etter makrell med garn og snøre(dorg) er kvoten på 45 tonn for fartøyer under 10 m og 55 tonn for fartøyer mellom 10 og 13 m. For fartøyer i såkalt "åpen gruppe", fartøyer i Merkeregistret, er det en maksimalkvote på 5 tonn. I Østfold er de fleste makrelldorgerne i denne gruppen.

2.3 Kartläggning av dagens närings utövare

2.3.1 Østfold

Som tabellen nedenfor viser, har den sterke nedgangen i antall fiskere fortsatt fram mot i dag. Dette gjelder både fiskere som har fiske som hovedyrke og som biyrke. Samlet er nedgangen i antallet hovedyrkefiskere på 34% i Østfold siden 2000.

Tilsvarende ser vi at gjennomsnittsalderen er økende, hovedtyngden av fiskerne i Østfold er over 50 år.

Fiskerne i Østfold

Fiske som hovedyrke	2000	2011	förändring	%
Herav Hvaler	79	38	-41	-52%
Herav Fredriksstad	49	29	-20	-41%
Sum Østfold	161	106	-55	-34%

Fiske som bi-yrke

Herav Hvaler	26	17	-9	-35%
Herav Fredrikstad	34	15	-19	-56%
Sum Østfold	78	35	-43	-55%

Alderssammensetning for fiskerne i Østfold

Fiske som hovedyrke	2000	2011	förändring	%
0 - 49	90	47	43	-48%
50 - 66	65	53	12	-18%
67 +	6	4	2	-33%

Fiske som bi-yrke

0 - 49	9	3	6	-67%
50 - 66	19	13	6	-32%
67 +	50	19	31	-62%

2.3.2. Strömstad

I Strömstads kommun bor cirka 12'000 personer. Under det senaste decenniet har handelen blitt den næring som sysselsætter flest människor, men även turismen står för en økende andel av sysselsætningen. Strömstad har en topposition inom svensk turistnäring och kommunen är en av få

kommuner utanför storstadsområdena som växer. Inom kommunen finns ett femtiotal fiskefartyg varav sju bedriver trålfiske efter främst räka och havskräfta. De övriga bedriver ett kustnära fiske med passiva redskap.

Under perioden 2000 till 2012 var trålfloTTan i kommunen relativt stabil och bestod nästan uteslutande av mindre äldre fartyg, vilket är fallet även idag. Det skedde dock en minskning av antalet båtar som fiskar med passiva redskap, dvs. fiske med burar efter skaldjur. Orsaken till denna nedgång tros vara kopplat till avgången av äldre fiskare som var och är överrepresenterade inom denna typ av fiske.

I huvudorten Strömstad finns en fiskauktion där fartyg landar sina fångster, både fartyg från den egna kommunen men även från andra kommuner och norska fartyg landar sin fångst här. Utöver de drygt femtio yrkesfiskarna finns i Strömstad, finns ett mindre antal människor sysselsatta inom fiskenäringen. Det är således ett förhållandevis litet antal människor som är direkt sysselsatta inom fisket. Men indirekt bidrar fisket till ökade möjligheter inom andra näringsområden som exempelvis serviceföretag och turism med mera.

Tillväxten i Strömstads kommun under de senaste tio åren är i stor utsträckning baserad på den ökande gränshandeln med Norge. Sett till fiskets direkta betydelse för kommunen, t.ex. antal sysselsatta, är fisket inte av någon större vikt. Däremot anses fisket ha stor betydelse för Strömstad som turistort. Hamnen med restauranger och fiskauktion har stor attraktionskraft och utgör ryggraden för bilden av «Bohuslän», sett ur ett turistperspektiv. Fångsterna från de lokala båtarnas räcker idag inte till för att hålla igång auktionen, som därför är beroende av andra intäkter, exempelvis hyresintäkter. Dessutom har den ekonomiska förening som ansvarar för auktionen ett bra samarbete med kommunen. Ett minskande yrkesfiske skapar dock en osäkerhet för auktionens fortlevnad.

2.3.3 Tanum

I Tanum bor det drygt 12 300 invånare. Karakteristiskt för Tanum är det stora antalet mindre samhällen som finns inom kommunen, där de flesta ligger vid kusten. För dessa samhällen har fisket historiskt sett haft stor betydelse och inverkan på samhället, inte minst under sillperioderna.

För Tanum liksom för de flesta Bohuskommunerna är turistnäringen viktig. Inom kommunen finns ca 110 fiskefartyg vars hemmahamnar fördelas mellan de olika samhällena. Grebbestad är huvudort för yrkesfisket och här finns även en mottagningsanläggning. Fiskeflottan består av ett 30-tal trålare och ett 80-tal fartyg som bedriver fiske med främst passiva redskap. Den största delen av fångsterna transporteras via mottagningsanläggningen i Grebbestad till Göteborgs fiskauktion men det sker även leveranser till Smögens fiskauktion från andra orter inom kommunen. I kommunen finns närmare 100 yrkesfiskare och därtill en handfull personer som jobbar inom fiskhandeln.

I Tanum utgör fiskeföretagen är en viktig del av den flora småföretag som finns i kommunen. Förnyelsen av flottan är bättre än den är i Strömstad och den är både modernare och mer effektiv. Dock är rekryteringen av ungdomar till fiskerinäringen mycket låg och det finns idag ingen fiskare som är under 28 år.

Logistiken för att få fångsten till marknaden tycks fungera bra genom mottagningsanläggningen i Grebbestad, men om antalet fiskare minskar ytterligare kan konsekvensen bli att det snart inte längre är möjligt att behålla den kooperativt ägda mottagningsanläggningen.

Eftersom Tanumsfiskare liksom Strömstadsfiskare bedriver en betydande del av sitt fiske i Kosterfjorden påverkas de av utvecklingen av Kosterhavets nationalpark.

2.3.4 Rekrytering och ökande medelålder

För Strömstad och Tanum gemensamt har antal fiskare minskat med ca 35 procent under perioden -98 till -08. I Strömstad skedde den största minskningen inom gruppen under 50 år. Medelåldern ökade under samma period till 56 år. Strömstad toppade därmed medelåldern för hela västkusten. I Tanum var bilden den samma även om medelåldern där var något lägre, 54 år. Sedan 2008 har rekryteringen varit fortsatt mycket låg och medelåldern för Strömstad och Tanum är fortsatt stigande samtidigt som det totala antalet fiskare fortsatt att minska och det finns idag ingen fiskare under 28 år i området.

Den låga rekryteringen utgör ett betydande hot mot det framtida fisket i området. Det finns inget som pekar på att den negativa trenden för fisket kommer att vända och den pågående utvecklingen där fiskefartygen försvinner från de mindre orterna fortsätter. Framtidsprognosen för yrkesfisket i området är därför inte särskilt positiv och fisket kommer med relativt stor säkerhet att minska ytterligare även inom den närmaste tioårsperioden.

Åldersfördelningen i Strömstad

Intervall	1998	2008	Förändring	
			Antal	%
<49	29	17	-12	-41,4
50-64	35	24	-11	-31,4
>65	17	12	-5	-29,4
Totalt	81	53	-28	-34,6

i Tanum

Intervall	1998	2008	Förändring	
			Antal	%
<49	64	39	-25	-39,1
50-64	38	29	-9	-23,7
>65	32	19	-13	-40,6
Totalt	134	87	-47	-35,1

Karriärmöjligheter

Det småskaliga kustfisket på västkusten bedrivs i huvudsak som en- eller tvåmansföretag. Karriärmöjligheten får därigenom ses mer som en möjlighet för vidareutveckling av företagen. Kvalitetskräftan är ett bra exempel på hur fiskare kan utveckla sina verksamheter genom att levandeförvara sin fångst och därigenom kunna sälja fångsten levande och storlekssorterad direkt till kund. Företagen kan härmed öka sina försäljningsmarginaler genom att de tar en större del av värdekedjan.

2.4. Kartläggning av kompetansgivingsiden

Kompetansgivare i Sverige og Norge og også i prosjektområdet.

Flera av Sveriges tidigare fiske- och vattenbruksutbildningar har lagts ner under den senaste femårsperioden, främst på grund av lågt antal sökande elever. Det gäller på såväl gymnasial- som yrkeshögskolenivå. Anledningarna till detta behandlas separat i avsnittet "Diskussion om nedläggning av utbildningar" nedan.

Lysekils yrkeshögskola planerade att 2010 starta en Yh-utbildning med titeln *Vattenbruksmästare*, men denna utbildning startades aldrig på grund av för få sökande elever. Öckerö Gymnasieskola erbjöd fram till och med 2011 utbildningen Fiske- och Sjöfartsteknikprogrammet, men för 2012 har fiskedelen av utbildningen tonats ner och utbildningen har döpts om till att enbart heta Sjöfartsteknikprogrammet. Även på flera andra skolor är trenden densamma och i juni 2012 kom besked från fullmäktige i Tjörns kommun om att Sjöfartsgymnasiet i Skärhamn läggs ner på grund av vikande elevunderlag.

Majoriteten av utbildningarna vittnar om ett lågt elevintresse för fiske- och vattenbruksutbildningar och även dialogen mellan skola och näringen har minskat. Men det görs även nysatsningar och till hösten (2012) startar Väddö folkhögskola en kustfiskarutbildning på högskolenivå med tjugo platser. Det är en yrkesförberedande utbildning för fiskare på ostkusten och utbildningen har i skrivande stund sju sökande men hoppas på fler innan kursstarten i september 2012. Väddö folkhögskola startar samtidigt en utbildning i landbaserad fiskodling med fler sökande än platser, (20 platser). Ytterligare exempel på nysatsningar finns i Lysekil och på Gullmarsgymnasiet som 2011 startade en yrkesförberedande gymnasieutbildning med titeln *Kust, Hav och Företagande*. Denna utbildning hade 19 av 26 platser tillsatta under första året och något färre inför andra starten i september 2012. Denna utbildning, som har sin grund i naturbruksprogrammet, innehåller praktik som ger eleverna en bra grund för att jobba inom det småskaliga kustfisket.

Utbildningarna har kartlagts genom kvalitativa intervjuer med representanter inom skolväsendet och genom sökning på internet. Kartläggning har även gjorts med hjälp av det svenska sökverket för utbildningar allastudier.se. De utbildningarna som anses relevanta inom ramen för detta projekt, dvs. som på olika sätt kan direkt eller indirekt gagna fiske- och vattenbruk i projektområdet redovisas här nedan. Utbildningar har delats in efter utbildningsnivå i de tre grupperna, gymnasial-, folk- och yrkeshögskola samt högskole- och universitets-nivå.

2.4.1 Gymnasial nivå / Vidaregående utdanning

På Norsk side

Det er en eksisterende modell for videregående (gymnas) utdanning i Norge. Slik utdanning finnes i alle fylker fra og med Rogaland og nordover til og med Finnmark.

Utdanningen kalles "Naturbruk" og innen fiske og oppdrett er det "blå linje". (det finnes også en utdanning Naturbruk - "grønn linje" som gjelder for landbruksutdanningen). For den "blå linjen" er det første året felles for fiske og havbruk. Det andre året deles det opp i to adskilte linjer. Deretter er det muligheter for organisert praksis (læretid) på båt/ved havbruksanlegg. Man vil da kunne oppnå fagbrev, 2+2 år.

For fiskeindustri/foredling/bearbeiding av råstoff fra havet er det første året på videregående en del av næringsmiddelutdanningen, med mer spesialisert inn mot fisk som råstoff andre året – og videre organisert praksis/læretid i bedrift for å oppnå fagbrev. For fiskeforedling er altså den tradisjonelle utdanningen skilt fra fiskeri- og havbruksnæringen.

Dette opplegget er etter min mening mer tilpasset den "store fiskerinæringa" som vi i Norge har i Vest-Norge og i Nord-Norge og er lite tilpasset vår småskalanæring der det å kombinere forskjellig virksomhet ofte vil være nødvendig for å få til en levedyktig virksomhet.

Omfanget av blå-studieretning i Norge.

Dette finnes på en eller flere skoler i hvert av fylkene; Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Det finnes 10 – 15 videregående skoler som gir tilbud første år i naturbruk

Første året på videregående kalles naturbruk, blå studieretning, andre året på videregående deles i to retninger, akvakultur og fiske/fangst. Deretter er det to års læretid innen akvakultur eller på fartøy for å få fagbrev. To fylker kan også gi et tredje år på videregående som erstatning for læretid, dvs. en kan få fagbrev uten to års læretid i bedrift.

Det kan også mulig å ta et tredje år på videregående, et studieforberedende år som gir generell studiekompetanse. Det finnes 10 – 15 videregående skoler som gir tilbud første år i naturbruk - blå studieretning og anslagsvis 10 skoler som gir tilbud i andre år med akvakultur og tilsvarende innen fiske/fangst.

Ved Kalnes Videregående Skole i Østfold er det i dag en etablert Naturbrukslinje som i dag er en "grønn variant", det vil si landbruksutdanning. Det er mulig, i tråd med studieplanen, mulig å etablere en fullverdig videregående utdanning som "blå variant".

På Svensk sida

Strömstad Gymnasieskola | Relevans: låg

Strömstad Gymnasieskola erbjuder inriktningen Sjöbefäl som en del av sitt teknikprogram. Utbildningen är framförallt studieförberedande och ger eleverna förtur till universitetsstudier till både Sjöfartshögskolan i Kalmars samt Sjökaptenprogrammet på Chalmers i Göteborg. Under utbildningen läser eleverna även fartygsbefäl klass 8 och maskinbefäl klass 8. Utbildningen har 25 platser men har i skrivande stund ca 12 sökande.

Tjörns Gymnasieskola | Relevans: låg

Sjöfartsgymnasiet på Tjörn en av få skolor med Sjöpraktik redan från årskurs 1. Skolan är godkänd utbildningsanordnare av Transportstyrelsen. Sjöfartsgymnasiet på Tjörn har lärare rekryterade direkt från handelsflottan, samtliga med lång sjöpraktik. Sjöfartsgymnasiet i Skärhamn samarbetar med Sjöfartsnäringen som ställer sina fartyg till förfogande för utbildningen. Sjöfartsgymnasiet samarbetar även med Chalmers Lindholmen och Sjöfartshögskolan i Kalmar och har dessutom ett omfattande samarbete med ledande rederier. Utbildningen ger en bra bild av vad yrket innebär. Det är en fördel att ha 18 månaders sjötid redan från start vid sjöbefälsskolan. Sjöfartsgymnasiet stängs ner 2013 enligt beslut i kommunfullmäktige juni 2012.

Öckerö Gymnasieskola | Relevans: medel

Öckerö Gymnasieskola erbjuder Sjöfartsprogrammet som är ett yrkesförberedande program med de två inriktningarna *däck* och *maskin*. Programmet skall ge eleverna möjlighet att börja jobba direkt

efter gymnasiet samtidigt som det ger högskolebehörighet. Programmet hette tidigare Fiske- och sjöfartstekniskt programmet men döptes om 2012 i samband med en omstrukturering. Praktik ingår i detta program som har tolv platser med riksintag och historiskt sett har det varit tre till fyra elever, av tolv, som valt fiskeinriktningen. Fortfarande finns möjlighet att läsa kurser relaterade till fiske som till exempel, *Fiskeekonomi och fiskelagsstiftning 100p*. I anslutning till Öckerö Gymnasieskola ligger Öckerö Marina Centrum (ÖMC) som även erbjuder en för yrkesfiskare obligatorisk säkerhetskurs. (För mer information om denna kurs se sjosakerhet.nu)

Gullmarsgymnasiet i Lysekil | Relevans: hög

Gullmarsgymnasiet i Lysekil erbjuder för näringen två relevant utbildning. Den ena är en spetsutbildning inom marinbiologi med naturvetenskapsprogrammet som grund. Denna utbildning är studieförberedande. Spetsutbildning har riksintag och ger eleverna möjlighet att ta dykarcertifikat under första året. Utbildningen har ett nära samarbete med Göteborgs Universitet och eleverna kan under studietiden läsa högskolepoäng vid sidan av sina ordinarie studier. Utbildningen skall ge eleverna en grund för att efter studierna kunna fortsätta utbilda sig till forskare, läkare, ingenjör eller biolog. Utbildningen har högt söktryck.

Den andra utbildningen är en yrkesförberedande utbildning med titeln Kust, Hav och Företagande. Denna utbildning startade 2011 och hade då 19 sökande till 26 platser. För starten hösten 2012 har utbildningen i skrivande stund ca 14 platser. Utbildningen har naturbruksprogrammet som grund och exempel på utbildningsunika kurser är: Marinbiologi, Vattenbruk, Entreprenörskap, Naturbruk och Fartygsbefäl. Exempel på valbara specialkurser är Naturguidning och Båtkunskap. Programmet ger eleverna kunskaper för att arbeta med havsrelaterade yrken, starta eget företag men också möjlighet att studera vidare inom det marina området.

Vildmarksgymnasiet | Relevans: låg

Vildmarksgymnasiet i Unnaryd, Hylte kommun, erbjuder en "särskild variant" av sitt naturbruksprogram vid namn *Yrkesfiske i Sötvatten*. Utbildningen som har riksintag riktar sig till: "personer som vill arbeta med fiske på heltid eller som komplement till annan verksamhet". Utbildningen är yrkesförberedande och innehåller minst 15 veckors APL (arbetsplatsförlagt lärande) samtidigt som eleverna *kan* få högskolebehörighet, beroende på val av valbara kurser. Utbildningen ger även eleverna olika behörighetsklasser som krävs för yrkesfiskarlicens, t.ex. skepparexamen, säkerhetsutbildning och maskinutbildning. Obligatoriska kurser är också biologi, naturguidning och entreprenörskap.

Marina Läroverket i Danderyd | Relevans: låg

Marina Läroverket i Danderyd har ett teknikprogram inom marinteknik med 44 platser. Marinteknik är grundläggande yrkesutbildning för arbete som t ex motormekaniker, marin servicetekniker, supportertekniker, båtmekaniker eller marinelektriker. Utbildningen ger även möjlighet till grundläggande behörighet för vidare studier t.ex. Sjöbefällsskolan i Kalmar.

Forshagaakademien | Relevans: låg

Forshagaakademien inrymmer både en gymnasieskola och en yrkeshögskola och erbjuder Sportfiskegymnasiet och en Yrkeshögskoleutbildning för Sportfiskenäringen. En sportfiskeutbildning

och en yrkesfiskeutbildning skiljer sig relativt mycket åt men det finns gemensamma ämnen så som biologi, ekologi, anatomi samt kurser inom entreprenörskap.

Utbildningsprogrammet Sportfiske & Turism (gymnasial nivå) med nationell inriktning, har sjuttio platser per år och med bra söktryck. Utbildningen behandlar inget som har med yrkesfiske att göra utan ger eleverna utbildning i sportfiske, vattenvård, turism och entreprenörskap. Även praktik ingår i utbildningen. I Forshaga finns även en tvåårig yrkeshögskoleutbildning inom Sportfiskenäringen på eftergymnasial nivå. De har tjugo platser och en medianålder på ca 25 år.

2.4.2 Folkhögskola, Yrkeshögskola eller motsvarande nivå

På Svensk sida

Högskolecentrum Bohuslän | Relevans: låg

Har två program till Mariningenjör på 400 Yh-poäng vardera.

Grebbestad folkhögskola | Relevans: medel

Grebbestad folkhögskola erbjuder en ettårig utbildning i Marinbiologi. Utbildningen är förlagd till Grebbestad och ges på helfart. De marina ämnena upptar 75–80% av studietiden. Navigation ingår även som del i utbildningen. Grebbestad folkhögskola erbjuder under sommaren även veckokursen *Livet under Ytan*. Detta är en kurs utan krav på förkunskaper och som studerar de olika livsformer som finns i Kosterhavets nationalpark.

Strömstad Lärcentrum | Relevans: låg

I Strömstad finns möjligheten att läsa en yrkeshögskoleutbildning på 1,5 år inom handeln eller besöksnäringen. Även vuxenutbildningar på gymnasial nivå erbjuds inom ämnet turism, och av *Yrkesvux*. *Yrkesvux* är vuxenutbildningar på gymnasial nivå som är yrkesförberedande. Utbildningen riktar sig till de grupper som saknar gymnasieutbildning, har behov av att ändra yrkesbana, eller vill komplettera sin yrkesinriktning.

Lysekil Yrkeshögskola | Relevans: medel

Lysekil yrkeshögskola planerade att 2010 starta en utbildning med titeln *Vattenbruksmästare*. Men denna utbildning startades aldrig på grund av för få sökande elever trots att utbildningen marknadsförts genom flera kanaler och att utbildningen var förankrad och framtagen tillsammans med både näringen och flera institut.

Utbildningen var utformad för att ge en sådan *kompetens att eleverna efter utbildningen kan genomföra havsbaserad odling av bivaler (ostron-musslor), driva vattenbruksföretag, samt arbeta som vattenbrukskonsulent*. En större del av utbildningen, som var tänkt att löpa under 1,5 år, var företagsförlagd. Kursinnehåll var allt från vattenbruk, beredning av produkter, odling och biologi till ekonomi, sjömanskap, dykning, produktutveckling, försäljning och marknadskommunikation.

Väddö folkhögskola | Relevans: hög

Väddö erbjuder en Kustfiskarutbildning i form av en vuxenutbildning som ges på heltid och på distans och den är både yrkes- och studieförberedande. Utbildningen har 20 platser och har för närvarande

(juli 2012) 7 sökande. Ansökningstiden är öppen fram till och med kursstart. Praktik om tio veckor ingår i utbildningen och ger eleverna kunskap om olika fiskemetoder, beredning, rökning av fisk, mm, samt distribution och marknadsföring för vidare försäljning. Detta sammantaget med skepparexamen och maskinbefälsutbildning som också ingår i utbildningen, samt kunskap om struktur och uppbyggnad av en affärsmodell, får eleverna goda förutsättningar att starta fiskeverksamhet/företag.

Det har inletts ett samarbete med organisationer på västkusten för att anpassa denna utbildning att även passa för västkustfiske.

Utbildningen innehåller allt från fiskens anatomi till olika fiskemetoder, praktik (praktikplatser är redan klara), affärsplanering, navigation, (inkl. skepparexamen och maskinbefälexamen), turism, beredning, från hav till disk, samt fiskodling som en kompletterande verksamhetsgren. Utbildningens målgrupp är alla som vill jobba med yrkesfiske på Ostkusten. Utbildningen är en allsidig yrkesutbildning för den som avser att starta eller utveckla ett företag inom fiskerinäringen som baseras på hållbart, kustnära fiske i Östersjön.

Vid sidan av denna kustfiskarutbildning ger Vaddö även en utbildning i Fisk- och skaldjursodling (YH): *Odlarkörkort fisk- och skaldjursodling*. Denna kurs är på 1 år, heltid och på distans. Utbildningen förenar teori med praktik. Genom utbildningen får eleven en helhetsbild av yrket och de specialkompetenser som erfordras inom land- och havsbaserad fisk- och skaldjursodling. Utbildningen genomförs med hjälp av yrkesverksamma fiskare/odlare, SLU och Ostkustfiskarna, med flera. Samtliga 20 platser är idag tillsatta.

Andra folkhögskolor | Relevans: låg

Blekinge folkhögskola ger en ettårig utbildning i Fiskevård. Utbildningen ger kunskaper inom ämnesområdena ekologi, marinbiologi och limnologi. Mer specifikt ges utbildning inom biotopvårdsarbete i strömmande vattendrag, elfisketeknik och provfisketeknik, till byggande av fiskvägar, avelsfiske efter havsöring och odling av havsöringsyngel för utsättning.

I Tornedalen och Älvdalen ges utbildningar för att bli fiskeguide liknande utbildningen i Forshaga, vilket inte anses vara aktuellt inom ramen för detta projekt.

2.4.3 Universitets- och högskoleutbildningar

I detta avsnitt presenteras utbildningar som inte är avsedda som yrkesfiskeutbildning men som av andra anledningar anses vara gynnande för fiskerinäringen.

På norsk sida

Etter videregående opplæring med påbygning studiespesialisering er det flere veier videre inne utdanning med relevans til fiskerinæringen.

Ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap (UMB) beliggende på Ås i Akershus fylke er det utdanning og forskning innen akvakultur. Ved Universitetet i Oslo (UiO) er det mulig å studere marinbiolog. UiO har også en forskningsstasjon i Drøbak der det drives forskning og forsøk med relevans til fiskeri og oppdrett. I tillegg bør nevnes utdanningene ved Universitet i Bergen (UiB) med marinbiologi osv. og

Universitetet i Tromsø (UiTø) med utdanning og forskning innen marinbiologi – men ikke minst ”Fiskerikandidatstudiet” og mulighet for utdanning som ”fiskeveterinær”.

Høyere utdanning innen navigasjon forgår blant annet ved Høgskolen i Vestfold (Horten). Ved Høgskolen i Østfold (Fredrikstad) er det startet ny utdanning innen næringsmiddelfag.

På svensk sida

Göteborgs Universitet | Relevans: låg

Göteborgs Universitet, GU, ger en kurs i marinbiologi som ger en orientering i marinbiologi och dess praktiska tillämpningar samt en översiktlig kunskap om marina organismer och deras fysiologiska och ekologiska roll i ekosystemet. Kursen ges på halvfart i en nätbaserad variant på höstterminen, och även som kvällskurs i Göteborg under vårterminen.

GU erbjuder även ett treårigt kandidatprogram med titeln Marin vetenskap. GU erbjuder även ett tvåårigt mastersprogram i Marina vetenskaper. GU menar att för att planera för en långsiktig och hållbar skötsel av haven krävs välutbildade personer med helhetssyn och grundläggande kunskaper om haven. På liknande sätt kan välutbildade marinbiologer bistå med råd om hur förvaltning av hav och andra vattenområden skall skötas.

Vidare erbjuder GU kursen Marin ekologi, orienteringskurs, 7,5 HP. Kursen ger en överblick över marinekologi med tonvikt på svenska förhållanden. Med utgångspunkt i de vanligaste svenska marina organismerna studeras ekologiska och evolutionära samband. Människans utnyttjande av kusthavet, effekter av antropogena störningar och exempel på aktiviteter som syftar till ett hållbart nyttjande diskuteras under kursen. Ett kortare fältmoment, förlagt till *Lovéncentret Tjärnö* ingår.

GU ger även en distanskurs på svenska i Fiskekologi om 7,5 HP. Målet med denna kurs är att ge en introduktion till fiskars biologi och deras ekologiska roll i den marina miljön, med tonvikt på svenska marina arter. Ämnen som berörs är fiskars form och funktion och populationsdynamik, mm. Som en del i utbildningen ingår ett kortare besök vid *Lovéncentret Kristineberg* där föreläsningar varvas med praktiska studier i fält och i laboratorier.

Chalmers | Relevans: låg

Chalmers Tekniska högskola i Göteborg erbjuder tre programutbildningar för arbete till sjöss och två befälsutbildningar, dessa är;

- Sjökapten 180 hp (motsvarande 3 år)
- Sjöfart och Logistik 180 hp, som ger teknologie kandidatexamen
- Sjöingenjör 180 hp, som ger sjöingenjörsexamen
- Fartygsbefäl 40 hp, (motsvarar ca 6 månaders heltidsstudier) som ger fartygsbefälsexamen klass 7
- Maskinbefäl 40 HP, som ger maskinbefälsexamen klass 7.

Fartygsbefäl klass 7 eller högre är nödvändig för att få ta med passagerare ombord (och ta betalt av dem). Utbildningen inkluderar navigation, fartygsmanövrering, sjukvård, säkerhet, sjörätt, skeppsteknik och mycket annat. Innehållet blandas av teoretiska studier och praktiska moment.

Lunds Universitet | Relevans: låg

Lunds Universitet, LU, ger två kurser som ligger nära fiske och vattenbruk.

Fiskeriekologi 15 HP - Lunds universitet erbjuder en kurs i fiskeriekologi om 15 HP, som motsvarande 10 veckors heltidsstudier. Kursens centrala fråga är "Hur mycket fisk finns det i havet och vad är ett uthålligt uttag?" Kursen innefattar laboratorie- och fältstudier och eleverna får lära sig att göra analyser av olika arters populationsstruktur, tillväxtmönster och diet. Kursen gör även studiebesök på fiskodling och en exkursion för att titta på praktisk fiskevård.

LU ger även kursen Vattenvård, 15 HP som ger kunskaper om vatten som naturresurs; sjöars och rinnande vattens produktionsförhållanden; vattnets kretslopp och näringsämnesbalans; hydrologi; vattenreningsteknik; akvatisk mikrobiologi samt sjörestaurering. Vidare studeras vattenvårdsproblem som utsläpp av avloppsvatten och eutrofiering; utdikning och sjösänkning; sjöreglering; igenväxning samt försurning. Aktuell miljölagstiftning och miljöförvaltning behandlas. Båda kurserna ges på engelska.

Andra universitet | Relevans: låg

Även Uppsala och Stockholms respektive universitet erbjuder kurser i marinbiologi om 15 HP.

Stockholms Universitet erbjuder även kandidat- och mastersprogram inom marinbiologi.

2.4.4 Övriga utbildningsmöjligheter

På svensk sida har Länsstyrelsen ett utbildningsutbud för lantbruksföretagen samt de lokala livsmedelsproducenterna i syfte att stödja en tillväxt och diversifiering av landsbyföretageten och därmed bidra till en levande landsbygd. Detta utbud är även tillgängligt för fiskeföretagen, men kännedomen om dessa kortkurser är låg bland fiskeföretagen. Utbudet är anpassat till landsbygdsföretagen men kurser i HACCP, affärsutveckling och säljteknik är aktuella även för fiskeföretagen.

2.4.5 Diskussion kring lågt elevunderlag för fiskeutbildningar

I samband med intervjuerna i projektet har orsakerna till det låga elevunderlaget till fiskeutbildningarna diskuterats med representanter från både kompetansgivningssidan och från näringen. Det vikande elevunderlag är den främsta anledningen till att flera utbildningar tvingats lägga ner. Anledningarna till det vikande elevunderlaget tros bero av följande;

- **Osäker framtid** – en osäker framtid med små möjligheter att få jobb inom sin utbildning bidrar till att få elever väljer en fiskeutbildning. Det räcker inte med en utbildning för att bli fiskare utan regler kring fiskelicenser och kvoter gör det svårt att ta sig in i yrket.
- **Låg kännedom** - ungdomar har idag generellt låg kunskap om yrket.
- **Låg status** – Fiskeyrket har under en längre tid haft låg status i samhället.
- **Lönsamhet och risk** - En allmän uppfattning om en relativt låg lönsamhet och om ett riskfyllt och slitsamt yrke kan vara faktorer som bidrar till det vikande elevunderlag.

Flera skolor har under årens lopp gjort särskilda satsningar på yrkesfiskeutbildningar, men trots det har antalet sökande elever alltjämt uteblivit. Undermåliga utbildningar kan därför inte förklara det vikande elevunderlag.

2.4.6 Mulige grensehinder for samarbeid om kompetansegiving

För att få tillträde till en Yrkehögskoleutbildning måste eleven ha vissa förkunskaper. De delas in i grundläggande behörighet och särskilda förkunskaper. För grundläggande behörighet är kraven gemensamma för alla Yh-utbildningar. Grundläggande behörighet har en elev om något av följande är uppfyllt;

1. slutbetyg från ett fullständigt nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan med lägst betyget Godkänt på minst 2 250 gymnasiepoäng.
2. slutbetyg från en gymnasial vuxenutbildning med lägst betyget Godkänt på minst 2 250 gymnasiepoäng.
3. svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i punkt 1 eller 2.
4. praktisk erfarenhet eller andra omständigheter som ger förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.
5. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och är där behörig till motsvarande utbildning.

Villkoren är generösa och tar hänsyn inte bara till formella meriter utan även till den verkliga kompetens en sökande har. Särskilda förkunskaper är speciella för varje utbildning och bestäms och bedöms av respektive skola.

Det inga direkta hinder mot ett gränsöverskridande samarbete av utbildningar och det finns regler och system för översättning av betyg. Utbildningsstrukturerna i respektive land liknar varandra även om det finns vissa skillnader. I Norge är de yrkesförberedande utbildningarna på gymnasienivå (Vidaregangskole) ofta 2 år, men ibland även 1 år, med möjlighet att läsa vidare ett tredje teoretiskt år för att få högskolebehörighet. I Sverige är alla gymnasieutbildningar, även de som är yrkesförberedande 3 år. En ytterligare skillnad är att Norge saknar motsvarighet till Sveriges Yrkehögskola. Däremot finns det liknande system för folkhögskola.

En grundregel är att elever ej behöver betala för sig för utbildningar eller studier över gränsen. Även olika typer av studieersättningar fungerar vid studier över gränserna. Den största svårigheten som identifierats är språk och kulturskillnad, som eventuellt kan påverka. Slutsatsen är att det finns idag goda möjligheter för att starta gränsöverskridande samarbete för utbildningar.

2.5 Stimulerings- og støttetiltak til nyetablerende i næringen

För ett nystartat yrkesfiske- eller vattenbruksföretag finns olika möjligheter för stöd inom regionen: investeringsstöd och projektstöd inom Europeiska fiskerifonden, investeringsstöd för turistisk verksamhet inom Landsbygdsprogrammet. Det finns även flera olika verksamheter och organsiationer som stödjer nystartade företag i regionen; Lokalproducerat i Väst, Nyföretagarcentrum, Coompanion m.fl.

Nedan följer en beskrivning av nuvarande fiske- och strukturprogram EFF (Europeiska fiskerifonden) som gäller för perioden 2007 - 2013

Det småskaliga kustfisket har möjlighet att söka stöd inom EFF (Europeiska fiskerifonden), det gäller både för företagsstöd i form av utbildningsinsatser, investeringsstöd men även projektstöd i samverkan med flera företag/verksamheter. En licensierad yrkesfiskare kan få stöd för att gå utbildningar som underlättar för företaget att bredda sin verksamhet genom till exempel livsmedelsberedning eller fisketurism. En yrkesfiskare kan även få stöd för att omskola sig till annan sysselsättning än fiske.

En licensierad yrkesfiskare kan till exempel söka stöd för kompetensutveckling inom;

- marinbiologisk utbildning
- säkerhet ombord
- IT-användning
- företagsekonomi
- livsmedelshygien.

- **Stöd för lärling på ett fiskefartyg**

Det finns möjlighet att söka stöd för en person som är upp till 25 år och som arbetar som lärling ombord på ett fiskefartyg under ett år. Stödet för utbildning och lärlingsplatser täcker utgifter som exempelvis; kursavgifter, resekostnader och kostnader för eventuellt material. Även ersättning för tiden läggs ner på utbildningen kan man söka stöd för enligt samma grunder som a-kassans dagpenning.

- **Investeringar ombord på fiskefartyg**

Yrkesfiskare som äger ett fiskefartyg kan söka stöd investeringar ombord på fartyget när det exempelvis gäller att förbättrar säkerheten, produktkvaliteten, hygien, eller arbetsvillkoren ombord m.m.

- **Investeringar i redskap och motorer**

Det finns även möjlighet att söka stöd för investeringar i selektiva redskap, det vill säga redskap som är speciellt anpassade efter fiskens storlek eller art. För två typer av fartyg gäller dessutom möjligheten att få stöd för att byta motor.

- **Yngre fiskare kan få stöd för att köpa ett begagnat fartyg**

Fiskare som är under 40 år kan under vissa villkor få stöd för att köpa ett begagnat fartyg för fiske till havs.

- **Stöd till producentorganisationer för fisk**

EU ger stöd till producentorganisationer som hjälper fiskare och fiskodlare med exempelvis: planering och anpassning av produktionen till efterfrågan, kvalitet, m.m.

- **Stöd för projekt inom småskaligt kustfiske**

Det småskaliga kustfisket kan söka stöd för projekt som exempelvis syftar till att begränsa fiskeansträngningen, skapa lokala kvalitetsmärkningar, förbättra yrkeskunskaperna och öka säkerheten.

- **Vattenbruket**

Vattenbrukare kan söka stöd för investeringar och miljövårdande åtgärder. Förutom individuella stöd kan di även tillsammans med andra söka stöd för sådant som är av gemensamt intresse för branschen.

- **Stöd till företag som bereder och saluför produkter från fiske och vattenbruk**

Företag som arbetar med beredning och saluföring av produkter från fiske och vattenbruk kan söka stöd för nybyggnad, utbyggnad, utrustning och modernisering av företaget. Det kan handla om investeringar avseende hantering, behandling, produktion och distribution..

- **Stöd för gemensamma insatser inom fiskenäringen**

Det finns möjlighet att få stöd för projekt som är av gemensamt intresse för branschen, det vill säga åtgärder som en stor del av fiskenäringen har nytta av. Exempel på stödberättigade insatser är; förbättrad förvaltning, främjande av selektiva metoder eller redskap, förbättrad kvalitet och livsmedelssäkerhet, förbättrande av yrkeskunskaper, utbildningsmetoder och utbildningsverktyg, främjande av partnerskap och nätverksbyggande till exempel mellan forskare och branschfolk m.m.

- **Stöd till investeringar i fiskehamnar och landningsplatser**

Det finns även möjlighet att söka stöd för investeringar i fiskehamnar och landningsplatser.

- **Stöd till insatser riktade till konsumenter för att öka intresset kring fisk och fiske**

Branschorganisationer, producentorganisationer, myndigheter, institutioner, sammanslutningar av företag och ideella föreningar har möjlighet att söka stöd för projekt som till exempel; ökar kunskaperna om fisk och fiske bland konsumenter, ökar konsumtionen av arter som fiskas på ett hållbart vis.

- **Stöd till pilotprojekt för ny teknik inom fiskenäringen**

Det finns möjlighet att få stöd för pilotprojekt som syftar till att skaffa fram och sprida ny teknisk kunskap. Här ingår bland annat experimentell användning av mer selektiv fisketeknik, testa den tekniska tillförlitligheten eller den ekonomiska bärkraften i en nyskapande teknik osv. Det krävs också att projektet är tydligt nyskapande.

- **Stöd till hållbar utveckling i fiskeområden**

Fiskeområde Bohuslän och Leader Ranrike har möjlighet att på lokal nivå besluta om stöd från Europeiska fiskerifonden och Landsbygdsprogrammet. Stöden ska användas till att utveckla området som helhet och skapa nya arbetstillfällen. Fiskeområdet stödjer projekt både inom och utanför fiskesektorn och framför allt för bredda verksamheterna.

Under nuvarande strukturperiod har dock bristen på medel varit stor vilket påverkar fiskets möjlighet för att få stöd för diversifiering inom exempelvis beredning och saluföring. Detta gäller både för de nationella medel som skall motfinansiera EU-stödet och EU-medlen vilket drabbat de enskilda fiskeföretagen, kanske främst när det gäller investeringsstöd.

Inom EFF har en yrkesfiskare inte kunnat söka stöd för att utveckla turistiska verksamheter men här har det funnits möjligheter att söka inom landsbygdsprogrammet, också för en yrkesfiskare. Även dessa stöd har nu höga prioriteringskrav (dvs. urval för vilka investeringar som skall beviljas medel) på grund av medelsbrist. Stödnivån för investeringar ligger på i snitt mellan 30 – 40 procent.

Inför kommande programförslag (2014 – 2020) inom fiskeprogrammet finns flera frågeställningar kring olika formuleringarna så som de är skrivna idag. Ett exempel på formulering i det nya förslaget är att en yrkesfiskare skall sluta med sitt fiske för att få investeringsstöd för diversifiering.

Definitionen av småskaligt kustfiske står troligen kvar som idag – dvs. att ett småskaligt kustfiske är fiske till havs med fartyg som är kortare än tolv meter och som bara är utrustade med passiva redskap. Problematiken med att ha kvar denna definition inför nästa strukturperiod är flera, som exempelvis; att de båtar som definieras som småskaliga är de båtar som undantas från säljbara fiskenyttjanderätter, att dessa båtar ges tillgång till eventuella kustfiskekvoter, eller rätt till olika stödmöjligheter osv. Även det kustnära fisket med selektiva trålar efter räka och kräfta tillhör det kustnära/småskaliga fisket på västkusten som bör särbehandlas då de bidrar till en levande kust- och landsbygd, och bör därför inrymmas i begreppet småskaligt kustfiske. Dessa båtar stödjer en livskraftig, kustnära, åretruntbaserad fiskenäring.

Forslag til nye/ending av nåværende tiltak

En ökad förädlingsgrad av varor och tjänster inom fiskeföretagen kan bidra till ökad lönsamhet för företagen samtidigt som det fungerar som marknadsföringskanal för branschen. Utbildningar och stödmöjligheter som stödjer förutsättningar för företagen att diversifierar sina verksamheter kan generera fler ben att stå på och kan även bidra till nya kustfiskeföretag startas.

För att synliggöra yrket och skapa kontakter med ungdomar rekommenderar förstudien satsningar på prova-på-dagar, där elever i olika åldrar från både högstadiet & gymnasiet ges möjlighet att under förslagsvis 2 dagar få följa med ut på yrkesfiskefartyg och fiska. Samordnare för detta system bör ligga inom utbildningssektorn. Prova-på-dagar kan utgöra en betydelsefull rekryteringskanal samtidigt som det på ett rättfram sätt ger elever inblick i vad fiskeyrket faktiskt innebär.

2.6 Sammen drag av resultater

Ett kustnära fiske har stor betydelse för en levande kust- och landsbygd. Det finns en uttalad ambition om att stödja det småskaliga, kustnära yrkesfisket på både nationell och EU-nivå, men det finns ändå anledning till oro inför framtiden. 2014 kommer den nya gemensamma fiskeripolitiken träda i kraft och i nuvarande skrivning finns flera förslag som kan få stor betydelse för ett framtida kustnära yrkesfiske, bland annat säljbara fiskenyttjanderätter.

I samband med intervjuer med yrkesfiskare framhölls bland annat följande orsaker som kan komma att påverka fiskets framtid:

- *Säljbara fiskenyttjanderätter* – kan medföra koncentrationer inom fisket som leder till att fiskerättigheterna hamnar på några få stora båtar.
- *Framtida beståndssituationer* – dagens licenser kopplat till arter omöjliggör flexibiliteten inom det småskaliga kustfisket.
- *Kvotfördelning* - vilka fiskefartyg skall få tillgång till kustkvoter i framtiden.
- *Begränsad möjlighet att överta yrkesfiskebåtar* - nuvarande regleringar innebär låsningar.
- *Utkastförbud* – Ett utkastförbud skulle kunna innebära att man måste ta iland allt som fångas. Detta kan leda till att även små livskraftiga individer tas iland som annars kunde släppas tillbaka i havet och fortplanta sig.

Ovan nämnda osäkerhetsfaktorer kan bidra till varför så få personer idag söker sig till det småskaliga yrkesfisket. Ytterligare en orsak till den låga rekryteringen är att det idag råder stora svårigheter att få tillträde till ett yrkesfiske inom projektområdet. Det gäller både om någon vill starta ett burfiske eller om en person vill överta en båt och fiskerättigheter av en fiskare som vill sluta sitt fiske. Hav- och Vattenmyndigheten (som är den myndighet som administrerar licenser) har idag beslutanderätt över det antal fiskelicenser som skall finnas inom projektområdet på svensk sida.

Diversifiering av fiskeföretag kan bidra till ökad lönsamhet och ett hållbart företagande. I detta sammanhang har det i intervjuerna framkommit att regler och förutsättningar är begränsade inom flera områden, till exempel möjligheten att bedriva turistfiskeverksamhet. Regler kring detta måste därför förenklas och tydliggöras om turistfiskeverksamheter skall kunna utvecklas till sin fulla potential. Begränsningarna utgörs av exempelvis regleringar som styr behörighetskrav, fartområden, utrustning, saluföring osv.

Näringsutövare inom det småskaliga kustfisket kan i framtiden vara tvungna att diversifiera sina verksamheter i högre utsträckning än idag för att skapa lönsamhet inom sina verksamheter. Exempel på diversifiering är förädling, turism, fiskodling, vattenbruk, m.fl. I kommande programförslag (2014 – 2020) inom EUs fiskeprogram stöds diversifiering av fiskerinäringen. Dock finns det frågeställningar kring olika formuleringar; i det nya förslaget står det bland annat att en yrkesfiskare måste sluta med sitt fiske för att få investeringsstöd för diversifiering. Om denna formulering står kvar kan det försvåra förutsättningarna för diversifiering av yrkesfisket inom projektområdet.

Rekommendation till utbildningsstöd

Förstudien vill särskilt lyfta fram de svårigheter med att rekrytera elever till fiskeriutbildningar vilket

flera skolor gett uttryck för och att detta måste tas på allvar. Frågan om vad som krävs för att förbättra rekryteringen till fiskeutbildningar kvarstår. Förstudien understryker även svårigheten med att ta sig in i yrket som en hämmande faktor för nyrekrytering. Även i de fall en person har all erforderlig utrustning och kunskap är det idag inte möjligt att börja fiska på grund av svårigheten att få tillgång till en kvot. Mot denna bakgrund kan det vara svårt att rekrytera elever till renodlade fiskeutbildningar. Den kortsiktighet i fisket som råder idag (dvs. osäkerheten om en person som idag har en kvot kan fortsätta fiska även kommande år), gör att investeringar och finansieringsmöjligheter blir riskfyllda och därmed begränsade.

Förstudien förordar att avvakta satsningar på nya utbildningar på gymnasial och högre nivåer på svensk sida. Istället bör det först utvärderas och läras av de nya utbildningsinsatser som är aktuella på Lysekils gymnasium och på Väddö folkhögskola, "Kust, Hav och Företagande", respektive "Kustfiskarutbildning" och som omfattar både gymnasial nivå och yrkeshögskolenivå. Det finns samtidigt en fördel i att avvakta EUs nya fiskeripolitik som skall träda i kraft 2014 och som i hög grad kan förändra förutsättningarna för fisket. Istället bör satsningar göras på införandet av prova-på dagar för ungdomar, som kan bidra till att synliggöra yrket och underlätta nyrekrytering på lång sikt.

Förstudien menar vidare att det även bör startas någon form av nätverk och kompetenscentrum som administrerar korta kurser, liknande *LRFs Kompass*, i syfte att vidareutbilda etablerade företag. Detta bör ske i ett samarbete mellan Sverige och Norge. Kurserna bör vara efterfrågestyrda och ha ett konkret innehåll. Styrgruppen förordar att en av förprojektets uppgifter bör bli att kartlägga efterfrågan på dessa kurser och därefter utreda administrationsmöjligheter för desamma. En tidig tanke är att Gullmarsgymnasiet, Tjärnö, Strömstad Gymnasium och Väddö bör ingå i detta nätverk och kompetenscentrum.

Många barriärer har identifierats för att starta ett yrkesfiske. Ungdomar som tänker bli fiskare, måste därför få utbildning som öppnar flera veier, slik at de tør ta sjansen. Forstudien anbefaler därför at det på norsk side etableres en utdanning på videregående nivå i naturbruk, "blå variant". Det bör vara en toårig utdannelse med mulighet til påbygging studiespesialisering om ytterligere to år, ved Kalnes videregående skole i Østfold. Utdanningen må tilpasses behovene til en samlet fiskerinæringen i regionen og det bør også åpnes for rekruttering av elever fra svensk side. På fire år kan norske men også svenske elever få fagbrev som både fisker og studiekompetanse. Dette er nødvendig for å gi rekruttering. Svenske og norske elever sikres kontinuitet og oppfølging ved å være Kalneselever i fire år og uteksamineres derfra, (dvs. tydeligt ansvar för eleverna måste finnas). Under tredje och fjärde året kan det även finnas möjlighet att ta in kurser från svenska Komvux & Yrkeshögskola, vilket er mer begränsat för en videregåendeutbildning i Sverige. Grupper ner till om 6 personer kan vara ekonomiskt hållbart.

Rekrytering

I samband med intervjuer av fiskarna lyftes några faktorer fram som de menar skulle ha en positiv inverkan för nyrekryteringen till fisket.

1. Praktikplatser

2. Mentor
3. Synliggöra yrket

Framförallt praktikplatser anses viktiga för att synliggöra yrket och samtidigt ge elever en möjlighet att testa på vad yrket innebär.

Förstudien poängterar vikten av att skilja på utbildningar som syftar till att stödja redan etablerade yrkesutövare och utbildningar som ämnar ge stöd för nyrekrytering till yrket. Utbildningsbehovet skiljer sig åt mellan dessa båda grupperna och etablerade yrkesutövare har inte möjlighet att gå längre kurser. Länsstyrelsen har ett utbildningsutbud för lantbruksföretag samt lokala livsmedelsproducenter i syfte att stödja en tillväxt och diversifiering av landsbygdsföretag (vid namn *Kompass*). Detta utbud är även tillgängligt för fiskeföretag, men deras kännedom om dessa kurser är låg. Utbudet är idag anpassat till landsbygdsföretag men kurser i HACCP, affärsutveckling och säljteknik är aktuella även för fiskeföretagen. Därför rekommenderar förstudien införandet av ett liknande nätverk med kurser bättre anpassade för småskaliga fiskare. Frågan om hur det skall utformas och vem som bör stå som samordnare kvarstår.

En utbildning som syftar till att stödja nyrekrytering bör omfatta samtliga eller flera av de områden som bidrar till diversifiering av yrkesfisket, inom sitt utbildningsprogram (liknande Vaddös kustfiskarutbildning). Även de grundläggande förutsättningarna såsom; säkerhetskurs, maskin- och skepparexamen bör inrymmas i utbildningen. En bredare utbildning skapar även förutsättning att attrahera fler sökande till utbildningen samtidigt som det kan skapa fler vägar in i yrket.

Möjliga hot för fiskerinäringens framtid inom projektområdet

Kommande gemensamma fiskeripolitik inom EU som väntas träda i kraft 2013 kan få en avgörande roll för det kustnära fiskets framtid. Effekterna av säljbara kvoter, definitionen av småskaligt kustfiske, tillgång till kustfiskekvoter, tillgång till strukturmedel, producentorganisationernas möjligheter är exempel på regleringar som kan komma att påverka det kustnära fiskets utvecklingsmöjligheter.

Även Kosterhavets nationalpark kan utgöra en viss osäkerhetsfaktor för ett framtida yrkesfiske inom parken. Hårdare restriktioner eller fiskeförbud skulle kunna innebära att yrkesfisket i parken slås ut. Området är unikt och det måste förvaltas väl för att ett traditionellt och hållbart yrkesfiske skall kunna bedrivas även i framtiden.

2.7 Oppnådde resultater

Förstudien drar slutsatsen att utbildningsstödet till näringen bör utgöras av två typer/former för att möta två olika målgrupper;

1. etablerade företag där utbildningen skall stödja utveckling och diversifiering av verksamheterna,
2. nya entreprenörer & ungdomar, i syfte att stödja nyrekrytering till näringen.

Förstudien menar vidare att det bör finnas utbildningar anpassade för respektive målgrupp enligt följande;

1. **Korta kurser** (inkl. olika typer av certifieringar) för att stödja redan etablerade företag. Med korta kurser menas kurser som är högst 1-2 dagar i sträck och vid ev. 1-3 olika tillfällen. (LRFs "Kompass" är ett lyckat exempel.)
2. **Yrkesförberedande utbildning på gymnasie-/vidaregående-nivå**, för ungdomar, 2-4 år.
3. **Yrkesvux**, eller Folkhögskola, som är yrkesförberedande utbildning inom Fiske, Vattenbruk, Turism och Entreprenörskap. Yrkesvux är utbildning på gymnasienivå fast för vuxna om ca 1,5 år.

Samtliga dessa tre utbildningsformer bör ha ett brett kursutbud för att möjliggöra diversifiering av etablerade företag men även för att skapa flera vägar in i yrket. Med en bred utbildning åsyftas att utbildningen kan omfatta allt från förädlingstekniker, vattenbruk, fisketekniker, maskinkunskap, fiskeriteknik, entreprenörskap till skepparexamen, fiskens anatomi, turism, marinekologi osv. En bredare utbildning kan även attrahera flera olika kategorier av elever och företagare, detta skulle även kunna bidra till att stärka jämställdhet, inte bara mellan könen.

Förstudie ser inga konkreta hinder för utbildningar som sträcker sig över gränserna, utan menar att utbildningar över gränsen kan stärka grunden för samsyn kring en gemensam förvaltning av resursen Koster/Hvalers nationalpark.

3 Innspill prosjektrapport kompetanseheving fiskeri- og havbruksnæring

Ut fra resultatene i prosjektrapporten anbefaler styringsgruppen å videreføre småprosjektet i et forprosjekt. Vilket er basert på dagens kompetansemuligheter og regionale styrker. Det skal:

- a) Utarbeides opplegg for et helhetlig tilbud innen entreprenørskaps- og voksenopplæring innen fiskeri og havbruksnæring, lokalisert til den svenske delen av prosjektområdet, men med muligheter for å ta inn elever fra norsk side.
- b) Utarbeides opplegg for etablering av en fiskefaglinje på videregående nivå på norsk side, med mulighet for å ta inn elever fra svensk side.
- c) Peke ut aktuelle kompetansemiljø som kan støtte opp under kompetansetilbudene ovenfor, og hvilke tiltak som skal til for at disse miljøene kan fungere sammen med opplæringsinstitusjonene i Norge og Sverige.
- d) Lages en oversikt over nødvendige stimuleringstiltak for å få en tilstrekkelig rekruttering til fiskeri og havbruksnæringen, og påpeke hva som må styrkes for å få en bedre rekruttering
- e) Utarbeides forslag til en anseelses/status-kampanje for fiskeri og havbruksnæringen, slik at det skal bli mer attraktivt å arbeide innenfor denne.
- f) Undersöka efterfrågan av korta kurser bland etablerade yrkesfiskare inom projektområdet och utfrån denna behovsanalys utarbета förslag på administrering av detta kunskapscentrum.

Prosjektansvarlig Jan A. Haagensen og styringsgruppedeltagerne Johan Flodin og Torstein Maugesten får i oppdrag å utforme en prosjektspesifikasjon for et forprosjekt.

4 Källor

Muntliga källor

- Teija Aho, forskare vid SLU
- Johan Flodin, Strömstad Gymnasium
- Björn Hedin, Väddö Folkhögskola
- Ulla Olsson, fiskekommunerna
- Yrkesfiskare i Norra Bohuslän
- Representanter från skolväsendet; Gullmarsgymnasiet, Strömstad, ÖMC, m.fl.
- Styrgruppen
- Referensgruppen

Rapporter och artiklar

- Fiskeriverkets rapport om Småskaligt kustfiske, 2010
- Fiskeriverkets analys av det kommersiella västkustfisket, 2009
- Fiskeriverkets sammanställning över flottan, 2011

Övrigt

- Allastuider.se
- Respektive utbildningscentrums hemsidor
- Myndigheters hemsidor; SLU, HAV, Trafikverket, Jordbruksverket, skolverket, LRF, Länsstyrelsen, olika projekts hemsidor